

Spirende erhverv i landdistrikter

Natur og landskab har stor betydning for nye typer af iværksættere. Det at skabe erhverv går for dem hånd i hånd med det at leve i landdistrikter og bruge stedet og de lokale omgivelser i bred forstand. Hidtil har forskning og politik ikke haft synderligt øje for de sammenhænge. Landdistrikterne har derfor oversete udviklingspotentialer og den klassiske modsætning mellem benyttelse og beskyttelse holder ikke for de nye typer. Tværtimod er de med til at sikre landdistrikternes attraktivitet, for ellers savede de den gren over, de selv sidder på. Ved at anerkende og styrke de nye iværksættertyper, vil der utvivlsomt kunne tiltrækkes flere og en af nøglerne til videre udvikling i landdistrikterne er dermed givet. Det viser en ny undersøgelse.

Baggrund for undersøgelsen

Vi har i mange år vidst, at de fleste erhvervsaktive bosiddende i landdistrikter¹ har været beskæftiget inden for alt muligt andet end landbruget, både lokalt og udenfor deres lokalsamfund. Arbejdsløsheden har ikke været større i landdistrikterne end andetsteds. Indtil for nylig har der været indkomstmuligheder inden for rækkevidde, hvilket er en af forklaringerne på, at Danmark relativt set har haft en større socioøkonomisk balance mellem tæt befolkede og tyndt befolkede områder. Som bekendt holder det ikke længere, og meget af forklaringen skal søges på arbejdsmarkedet. Politikerne spiller ud med forskellige forslag til at afbøde med, f.eks. udflytning af statslige arbejdspladser eller Grøn Vækst – programmet. Men kunne der måske også tænkes i nye retninger som f.eks. iværksætteri? I nye teorier om udvikling, f.eks. Anderson (2000), gives inspiration til det spørgsmål. Anderson har undersøgt nogle nye virksomheder, der ligger på steder, hvor de ikke burde ligge, hvis konventionelle teorier om erhvervslokalisering og herskende ideologier var overholdt. Det fælles for dem, han har undersøgt, viser sig at være en ny brug af stedlige ressourcer, ofte ressourcer der før har givet lokalebefolkningen brød på bordet, men nu lanceret og markedsført på nye måder. Han kalder det ”re-resourcing” af stedlige værdier, typisk herlighedsværdier, som ikke alene giver grobund for etablering af de enkelte nye virksomheder men for revitalisering af de lokale samfund. De nye aktører bærer også på nogle fælles kendetegn: de er veluddannede og tilflyttere, typisk flyttet til for at skabe det gode liv i tæt kontakt med naturen. Fordi de kommer ude fra og derfor ikke er hjemmeblinde, kan de se potentialer for skabelse af ny økonomi på det sted, de er flyttet til og fordi de har udsyn og kompetencer kan de omsætte dem til praksis. Grænserne mellem bosætning og erhverv samt mellem økonomi og kultur er flydende, også grænserne mellem hvad der ellers opfattes som urbant og ruralt. Anderson kalder det ”the peripheral mode of entrepreneurship” drevet af en logik om det gode og hele liv på stedet. Virksomhedsdelen kan sagtens være økonomisk lukrativ, men for at måle og forstå rækkevidden skal der anvendes holistiske mål, der ikke isolerer virksomheder som rene økonomiske organisationer med simpel vækstlogik. De fleste af os kender til småerhverv og aktiviteter i ly af turisme og oplevelsesøkonomi, f.eks. gårdsalg og lokale kvalitetsprodukter, men har ikke anset dem for at være en fuldgyldig erhvervsaktivitet og som særligt betydningsfulde i det store billede. Måske er det en fejl?

Den nærmere undersøgelse

Med støtte fra Vejle Kommune og Indenrigsministeriet blev det muligt at forfølge spørgsmålet gennem en pilotundersøgelse af, hvor omfattende sådanne spirende erhverv i landdistrikter egentlig

¹ Landdistrikter forstås her som i statistikken: området uden for bysamfund med 200 indbyggere og derover. Det omfatter ca. 14 % af den danske befolkning.

er, hvad der kendetegner dem og især, hvorfor de befinder sig, hvor de gør. Det foregik ved at slå ned i to forskellige lokalsamfund: Smidstrup/Skærup og Thyregod/Vester i Vejle kommune. Vi brugte momsregisteret til at identificere nye firmaer (oprettet efter 2005) og med hjælp fra lokalkendte sorterede vi dem fra, som med stor sikkerhed ikke var nye, men registreret alene pga. juridisk/økonomiske ændringer. Blandt de resterende, hvis store antal de lokalkendte i øvrigt blev stærkt overraskede over, valgte vi hver tiende ud til et nærmere interview. Vi stoppede ved 35, for da fik vi ikke nyt at vide. Det endte altså med at blive til 35 interviews i alt og som altså var tilfældigt sammensat.

Inden vi foretog selve undersøgelsen havde vi opstillet tre forskellige iværksættertyper, som vi måtte forvente at møde:

- Den almindelige iværksætter – inspireret af den type, som navnlig var toneangivende i etableringen af de mange ny virksomheder i det vestlige Danmark tidligere. Det er ofte en faglært person, hvis stolthed ved at være selvstændig med egen virksomhed var udslagsgivende for væksten dengang
- Vækstiværksætteren – det er den type, som favoriseres af det danske erhvervsfremmesystem. Væksten set på forskellige måder er drivkraften for den ofte veluddannede person, og mobilitets- samt ambitionsniveauet er højere end hos den almindelige iværksætters. Vækstiværksættere er ikke nødvendigvis en selvstændig virksomhedsejer og er oftere repræsenteret i storbyensamfund
- Livsstilsiværksætteren – inspireret af Anderson – for hvem selve erhvervsaktiviteten er integreret i det sociale og kulturelle liv og hvor succes skal måles i forhold til det hele liv og ikke alene som erhvervsaktivitet

Resultaterne:

- Der er ikke afgørende forskelle på undersøgelsens resultater i de to områder, selv om de ellers er temmelig forskellige. Det giver anledning til at tro, at potentialet for spirende erhverv kan være til stede alle steder
- Blandt de tre typer iværksættere er der et fåtal af vækstiværksættere, mens der er flest livsstilsiværksættere og næsten ligeså mange almindelige iværksættere
- Stort set alle i undersøgelsen er lokaliseret på stedet pga. en bopæl dér, og valg af bopæl blandt tilflyttere er foretaget inden og tilsyneladende også uafhængigt af planer om opstart af erhvervsaktivitet
- Stedet både i form af sociale relationer og natur er udslagsgivende lokaliseringsfaktorer
- De fleste af iværksætterne er mænd, men navnlig i form af almindelige iværksættere og vækstiværksættere. Det er mere udtalt blandt kvinderne at være livsstilsiværksætter
- Der er mange slags erhvervsaktiviteter set branchemæssigt, både traditionelle og nye typer, men landbrug i almindelig forstand er omtrent fraværende²
- Mange driver deres nye erhverv som sideerhverv kombineret med anden indtjening. Nogle er vokset og har fået ansat personale i perioden, andre er på vej til at blive til fuldtidsaktivitet og forventer øget aktivitet, mens atter andre ikke planlægges til at blive til mere, vel at mærke i økonomisk forstand. Selv den begrænsede erhvervsaktivitet spiller dog en central rolle for det gode liv på det sted, og den er ofte kombineret med anden lønindkomst og tilrettelagt, så der kan tages sociale hensyn

² Dog må der gives mulighed for eksistens af nye gårdsalg af landbrugsprodukter, som så ikke er registreret med et selvstændigt momsnummer

- Et lille flertal af iværksætterne er tilflyttere
- Omtrent alle driver aktiviteten med udgangspunkt i deres bopæl og ofte er det ledige ressourcer her, som udløser erhvervsaktiviteten. F.eks. er mange flyttet ind i en nedlagt landbrugsbygning, der senere udnytter den overskydende plads og et mindre jordtilliggende til erhvervsformål. Det er typisk, at de samtidig har sat deres ejendomme i god stand
- Mange er ikke bare usynlige i registre og almindelig bevidsthed – de anses ikke for at være rigtige virksomheder - de er det også fysisk set udefra, bl.a. fordi de markedsfører via internettet og nogle driver egentlig e-handel
- For de fleste spiller sociale relationer i lokalområdet en stor rolle, også på virksomhedsplan
- De fleste trækker ikke på offentlig rådgivning o.l., men på kolleger, venner og familie som rådgivere. Der opleves især et misforhold mellem livsstilsiværksætterne og det etablerede rådgivningssystem

En af grundhypoteserne var, at forskellige spirende erhverv eller iværksættertyper agerer forskelligt i relation til deres lokale omgivelser. Det viste sig, at:

- De få vækstiværksættere er på vej væk og/eller har adskilt bolig og erhverv over afstand
- De almindelige iværksættere er socialt forankrede i lokalsamfundene, men erhvervsaktiviteten baserer sig ikke klart på andre stedlige ressourcer end de sociale
- Livsstilsiværksætterne er forankrede på en måde, så de lokale fysiske ressourcer (træk på naturen/ledige ressourcer) foruden de sociale relationer spiller en rolle både socialt og for selve erhvervsaktiviteten. Mange af dem er i øvrigt særligt aktive i deres lokalsamfund

Perspektiver

Resultaterne understreger et behov for et både mere nuanceret og udvidet syn på udviklings- og erhvervsmuligheder i de danske landdistrikter, det være sig i f.eks. fysisk planlægning, regional landdistriktspolitik eller erhvervsfremme. Enten betragtes erhverv som en potentielt belastende fysisk aktivitet, som ikke er hjemmehørende i landdistrikter, undtagen landbruget. Eller også betragtes landdistriktsudvikling som et spørgsmål om bosætning og kultur samt måske oplevelsesøkonomi dog uden større proportioner. Ved at få øjnene op for, italesætte og fremme eksistensmuligheden af andre potentielle erhvervsmodeller i landdistrikterne, måske især for livsstilsiværksætterne, vil der utvivlsomt kunne genereres en langt større aktivitet og tiltrækkes mange flere ressourcestærke og konsoliderende personer til landdistrikterne. Pilotundersøgelsen vil blive fulgt op af en sammenlignende og uddybende undersøgelse i flere andre lokalsamfund forskellige andre steder i landet. Her vil der også blive stillet skarpt på spørgsmål om rådgivning og andre potentielle rammebetingelser.

Kilde: Alistair R. Anderson (2000): Paradox in the periphery: an entrepreneurial reconstruction. *Entrepreneurship & Regional Development*. Vol. 12, Issue 12, pp. 91-109.

Undersøgelsen Mere mellem himmel og jord – spirende erhverv i landdistrikter i Vejle kommune kan downloades og læses I sin helhed på